

Хрисовуль императора Михаила VII Дуки.

Во Флоренціи среди сочиненій известнаго философа Михаила Пселла хранится хрисовуль, написанный имъ въ качествѣ протасикрита. Это брачный договоръ, заключенный Михаиломъ VII Дукою и Робертомъ Гвискаркомъ въ августѣ 1074 г.

Документъ этотъ представляетъ несомнѣнную важность въ нѣсколькихъ отношеніяхъ. Во первыхъ онъ самымъ нагляднымъ образомъ указываетъ на бѣдственное положеніе, въ которомъ находилась Византія, пополняетъ и исправляетъ лѣтописныя свѣдѣнія о предполагавшемся бракѣ Константина Дуки съ Еленою Гвискаръ. Во вторыхъ мы находимъ здѣсь единственную въ своемъ родѣ официальную таблицу византійскихъ чиновъ и новыя данныя о ругѣ ипата и спаэарокандидата.

Давно уже изложилъ я содержаніе этого любопытнаго хрисовула (Журн. Мин. Нар. Просв. 1889 г., сентябрь) и сдѣлалъ нѣкоторыя замѣчанія, къ которымъ ничего не имѣю прибавить. Но чтобы и иностранные ученые могли пользоваться документомъ, представляющимъ интересъ для европейской исторіи, я счелъ не безполезнымъ напечатать греческій текстъ.

Χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοῦ σταλὲν πρὸς τὸν Ῥόμπερτον
παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Μιχαήλ τοῦ Δούκα ¹⁾.

Χρυσόβουλλος λόγος ἀντικρυς ὁ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως λόγος ἐστίν, ἀρκεῖ γὰρ ἀντὶ χρυσῆς ὕλης ἢ καθαρὰ καὶ ἀδολωτάτη τούτου ψυχῆ. εἰ δὲ καὶ πρὸς ἄνδρα γενναιοτάτον τε καὶ εὐγενέστατον καὶ τὰ μὲν πολεμικὰ δοκιμώτατον, τὴν δὲ διάνοιαν συνετώτατον, | τὴν δὲ γνώμην εἰρηνικώτα-

1) E codice Laurentiano Plut. LVII cod. 40, fol. 217 — 221.

τον, τὴν δὲ ἀρχὴν εὐδαίμονά τε καὶ ὀλβιώτατον ὁ λόγος γίγνοιτο, πῶς οὐχὶ οὗτος στερέμνιος τὸν ἅπαντα χρόνον εἶη καὶ ἐν τῷ παγίῳ καθεστῆκοι τῆς ἀκριβοῦς βεβαιώσεως; εἰ δὲ πρὸς τῷ βασιλικῷ καὶ συντετηρημένῳ λόγῳ καὶ ὄρκος ἐπενεχθεῖ ἀληθέστατός τε καὶ φρικωδέστατος τὰ συμπεφωνημένα ἑκατέροις τοῖς μέρεσι βεβαιῶν καὶ οἶον ἀρραγεστάτης ἐμποιῶν ἀρμονίας, τίς ἂν τῶν ἀπάντων τὸν τηλικουτὸν δεσμὸν διαλύσειε, μᾶλλον δὲ τὰς θαυμασίας ταύτας συνδέσεις καὶ τῷ ὄντι δυσλύτους παντάπασι; Δεσμὸς γὰρ πρῶτος ἀρραγέστατος ἢ βασιλείος τῆς συμφωνίας φωνῆ ἐντεῦθεν τὸ ἰσχυρὸν ἔχουσα καὶ διὰ τῆς οἰκείας μεγαλοπρεπείας τοῦ ἀρραγοῦς τὴν ἀπόδοσιν προδεικνύουσα. δεύτερος αὖτις δεσμὸς ὁ ἐπὶ τῶν λόγων ὄρκος τὸν θεὸν ἐπιμαρτυρόμενος καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀμετάτρεπτον τελειότητα, θαυμασία τις ἄλλυσις αὕτη καὶ τῷ ὄντι χρυσῇ σειρᾷ, ἄνωθεν καθιεμένη ἀπὸ τῶν οὐρανίων ἀψίδων καὶ ἐξαρτῶσα ἑαυτῆς τοὺς συνδεδεμένους τῇ συμφωνίᾳ.

Ἐνθεν τοι καὶ τὸ ἡμέτερον κράτος οἶόν τινα πρῶτον δεσμὸν τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου συνθήκην πεποιήται πρὸς τὴν σὴν γενναιότητα καὶ κηδεύει σοι τὸ θυγάτριον τῷ ἐμῷ ποθεινοτάτῳ υἱῷ κυρίῳ Κωνσταντίνῳ τῷ βασιλεῖ, ὡς ἂν ἄμφω βασιλεῖς τε εἶεν καὶ ὀνομάζοιντο καὶ οὐχ ἦττον δι' εὐνοίας ἀλλήλοις συνδέοιντο ἢ τῆς βασιλικῆς καὶ συμπεφωνημένης ἐνώσεως. Ἐπεὶ δὲ καὶ νόμοι παρηκολούθησαν ἄνωθεν ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ἐπιγαμίαις, μᾶλλον δὲ ἐπὶ πάσαις ταῖς γαμηλίαις ἐνώνεσιν ἀντιδιδόναι ἀλλήλοις τοὺς κατὰ κῆδος συναπτομένους ἄπερ ἂν ἑκάτεροι συμφωνήσαιεν, τοῦτο δὴ καὶ ἡμῖν ἐπαινετέον τε ἅμα καὶ πρακτέον δεδοκίμασται. Καὶ σὺ μὲν συμφωνεῖς ἐμοὶ συνεισενεγκεῖν τὴν πρέπουσαν ὑποταγὴν τε καὶ εὐνοίαν τὸ μὴ μόνον τῶν ἡμετέρων μὴ κατατρέχειν, ἀλλὰ καὶ τῶν κατατρεχόντων ταῦτα κατατρέχειν καὶ πόρρω τῆς ἐπικρατείας ἡμῶν ἀποκρούεσθαι καὶ συμμάχειν ἡμῖν, τὰ μὲν προσκαλούμενος παρ' ἡμῶν, τὰ δὲ οἰκοθεν ἐξορμῶν τῆς δὲ συγγενείας ἔνεκα καὶ τῆς εὐγενοῦς προαιρέσεως καὶ τῆς θαυμασίας ταύτης καὶ βασιλικῆς ἀρχιστείας, τούτοις προστιθεὶς τὸ τοὺς μὲν ἀπεχθανομένους ἡμῖν ἐχθροὺς ἀντικρυς ἠγεῖσθαι καὶ τῆς σῆς ἀπωθεῖσθαι φιλίας καὶ ἀντιλήψεως, τοὺς δὲ οἰκείως καὶ εὐμενῶς ἔχοντας οἰκειοῦν σεαυτῷ καὶ πάσης ἀξιοῦν εὐμενείας καὶ συγκροτήσεως, καὶ ἵνα τὸ σύμπαν δηλώσω συνεκτικῷ καὶ περιεκτικῷ λόγῳ, τοιοῦτον σεαυτὸν ἐπαγγέλλη ἡμῖν γενήσεσθαι εὐνούστατον τε καὶ θερμότατον σύμμαχον, ὁποῖος αὐτὸς ἐν τοῖς οἰκείοις πράγμασι γίνοιτο. Ἄπερ οὐδὲ ψιλῶς ἐκφωνεῖς, ἀλλὰ τῷ πρὸς Θεὸν καὶ τὰ θεῖα ὄρκῳ ἐμπεδοῖς καὶ φρικωδεστάταις ἀραῖς βεβαιοῖς. Τοιαύτη μὲν ἢ σὴ πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν προεισφορὰ οὔτε μεμπτή, ἀλλὰ καὶ πάντη γενναία καὶ θαυμαστή. Ἡ δὲ παρ' ἡμῶν ἀντίδοσις αὕτη καὶ σκόπει ὡς μεγαλοπρεπῆς καὶ βασιλικῆ, καὶ ἄρχομέν γε ἀπὸ τῶν μειζόνων. ἔσται σοι τὸ συναπτόμε-

νον τῷ υἱῷ μου θυγάτριον σπλάγγχον ἐμοὶ ποθεινότατον καὶ οὐχ ἤττον τοῦ υἱοῦ ἀγαπώμενον, ταῖς αὐταῖς αὐτῷ εὐφημίαις ἀξιούμενον, μεγαλοπρεπῶς μὲν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀναγόμενον οἴκοις, λαμπροτάτης δὲ δορυφορίας καὶ πολυτελεστάτης διαίτης ὡς ἀληθῶς εὐμοιροῦν. Ταῦτα μὲν τὰ κρείττω καὶ τελειότερα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ὅσα δὴ πρὸς σὲ τὴν ἀναφορὰν ἔχει ἐντεῦθεν ἐν ἀριθμῷ τίθημι. τῷ τοῦ κουροπαλάτου μεγίστῳ καὶ ὑψηλῷ ἀξιώματι ἓνα τῶν υἱῶν σου ὁποῖον ἂν αὐτὸς βούλοιο τὸ ἡμέτερον τιμᾶ βασιλειον κράτος, προστίθησι τούτῳ προεδράτον ἐν, μαγιστράτα δύο, βεσπαρχάτα δύο, βεστάτα δύο, ἀνθυπατάτον ἐν, πατρικάτα τέσσαρα, ὑπατάτα ἕξ, ἀνά λίτρας δύο | ρόγαν ἔχοντα, πρωτοσπαθαράτα πεντεκαίδεκα ρόγας ἔχοντα ἀνά λίτραν μίαν, σπαθαροκανδιδατάτα δέκα, ἀνά λς' νομίσματα ρόγας ἔχοντα, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν τσαῦτά σοι τὸν ἀριθμὸν ἢ βασιλεία μου δίδωσιν ἀξιώματα σὺν γε τῷ κουροπαλατικῷ, ὅσα συμπληροῖ ἐνιαύσιον ρόγας ποσότητα εἰς δύο κεντηνάρια συναριθμουμένην. Ταῦτα δὲ οὐ πρώτως οὐδὲ ἀφ' ἑαυτῆς ἢ βασιλεία μου νομοθετοῦσα ποιεῖται πρὸς σὲ, ἀλλὰ πολλὰ μὲν περὶ τούτων τοῖς πεμφθεῖσί σοι πρέσβεσιν ὁμιλήσασα καὶ πολλάκις πρὸς τούτους περὶ τούτων διαλεξαμένη καὶ τὰ μὲν εἰποῦσα, τὰ δὲ ἀκούσασα, μέχρις ἂν ἀρεσκομένους αὐτοὺς τῇ συμφωνίᾳ ἐγνώρισε, οἷς δὴ καὶ τὸ πᾶν ἐνόρκως ἐπιστήσασα καὶ ὅπερ ἂν αὐτοὶ πράττειεν πρὸς ἡμᾶς ἐπήγγειλε καταδέξασθαι καὶ προσδέξασθαι.

Τὰ μὲν οὖν τῆς συμφωνίας ταῦτα καὶ ἀντιδόσεως καὶ τὰ κατ' ὄνομα ρηθέντα ἀξιώματα τῷ τε υἱῷ σου καὶ τοῖς ἄλλοις οἷς ἂν αὐτὸς βουλευθεῖς κατὰ τὸ ἀρέσκειν σοι ἢ βασιλεία μου δίδωσι, τὴν δὲ σὴν μεγίστην ὑπεροχὴν οὐ συναριθμεῖ τούτοις οὐδὲ τοῖς συμφωνουμένοις καταδεσμεῖ, ἀλλ' ἐπὶ τοιούτου ὕψους τηρῶν τῇ ὑπερφυστάτῃ τιμᾶ τοῦ νωβελισσίμου τιμῇ καὶ εἰς μετέωρον ἀνάγει ὕψος τοῦ ἀξιώματος. Ἐξωθεν τοῦτο τῶν συμφωνιῶν παρέχου καὶ τοῦ καταλόγου τῶν λοιπῶν τιμῶν ὑπεραίρου καὶ τοῦ ἐξηρημένου βαθμοῦ. Ὅποῖον δὲ τούτου τὸ μέγεθος λόγοι τε ἄνωθεν ἄδουσι καὶ ἢ καθ' ἡμᾶς τῶν πραγμάτων διαγωγὴ δείκνυσι. τᾶλλα γὰρ αὐτῷ ξύμπαντα δεύτερα, τοῦτο δὲ τοῦ βασιλικοῦ ὕψους μόνῳ τῷ καίσαρι διατέμνεται. καὶ δέχοιο τὴν τοιαύτην τιμὴν ἀπὸ μὲν τῆς ἡμετέρας φωνῆς τε καὶ προαιρέσεως, οὐδὲν δὲ ἔλαττον καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ γαμβροῦ σου καὶ βασιλέως ψυχῆς, ἵνα δὴ ἀπὸ μεγάλων ἄρχοιο τῶν τιμῶν σὺν Θεῷ τούτοις ἐπιβαλλόμενος. Ἴσθι μέντοι γε, καὶ τοῦτο εὐγενέστατον καὶ γενναιότατον, ὡς πολλοῖς τῶν ἐν τῇ συμφωνίᾳ ἀξιωμάτων καὶ τυπικᾶ | βλάττια πρὸς τῇ ρόγᾳ ἀφωρισμένα εἰσιν, ἢ μέντοι γε βασιλεία μου οὐ μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ τούτων τὸν τῶν βλαττίων ἀριθμὸν ἀφορίζεται, ἀλλ' ἐν' ἔχοις τι κἀνταῦθα πλεον σύμπαντα τὰ βλάττια πρὸς τοῖς διδομένοις μετὰ τῶν ἀξιωμάτων εἰς ἕκα-

τοστών συγκεφαλαιοῦνται ἀριθμὸν, ὡς εἶναι τὰ πολλαπλάσια τούτων ἐκτὸς τῶν ἀφωρισμένων τοῖς ἀξιώμασιν.

Μέχρι μὲν τούτου τὰ τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἀψευδοῦς γνώμης καὶ διαθέσεως, ὅποσα δὲ Θεὸς εἰς ὄρκον καταγόμενος βεβαιῶσι ταῦτα ἴστω ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ποιητὴς οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ ἡ τεκοῦσα τοῦτον ὑπεράχραντος Θεοτόκος, ἴστωσαν αἱ ἀγγελικαὶ καὶ θεῖαι δυνάμεις, οἱ κορυφαῖοι τῶν ἀποστόλων, σύμπασα ἡ εὐσεβῆς ἡμῶν πατρίς ὡς ἅπαντα τὰ ἐν τῇ συμφωνίᾳ ἡμῶν παρὰ τῆς βασιλείας μου διδόμενά τε καὶ ἐπαγγελομένη ἐν ἀξιώμασιν, ἐν βόγαις, ἐν εὐνοίαις, ἐν συμμαχίαις, ἐν φίλοις, ἐν εἰλικρινέσι καὶ καθαρῶς διαθέσεσιν ἀψευδῆ καὶ ἀπαράβατα καὶ ἀμετάθετα ἔσται καὶ οὐδὲν ἄπρακτον γενήσεται ὧν ἐπηγγεῖλατό σοι τὸ κράτος ἡμῶν, ἀλλὰ πάντα τελειωθήσεται καὶ μάλιστα ὅσα ἐπὶ τῇ θυγατρὶ σου συμπεφώνηται. βασιλικῆς γὰρ εὐφημίας ἀξιωθήσεται καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ υἱῷ μου ἀδιασπᾶστως συμβιώσει καὶ ὁμοῦ τούτῳ σὺν Θεῷ φάναι ἐν τοῖς ἀνακτόροις διαπρέψει καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ κατευθυνεῖ λαὸν περιούσιον. Ἐχεις οὖν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ὄρκου βεβαιώσιν, καὶ ὁ λόγος οὐ φίλος, ἀλλ' ἀνάγραφτος ὡς ὄραξ καὶ οὐκ ἐν γράμμασι μόνον οὐδὲ ἐν βασιλείοις ὑπογραφαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν σφραγίδι χρυσοῦ τὴν χρυσοῦ οὕτως ἡμῖν ἐπισφραγιζομένη συγγένειαν, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ ὄρκου φωνή, φοβερά καὶ φρικώδης, τὸν Θεὸν ἐπιμαρτυρομένη καὶ τὴν τοῦτον ἀσπόρως τεκοῦσαν καὶ τὰλλα, ἵνα μηδὲν διαλυτὸν ἡμῖν τῶν ἀκριβῶς | συνδεδεμένων γένοιτο.

Ἐγράφη μηνὶ αὐγούστῳ ἰνδικτιῶνος ιβ' ἔτους ςφπβ'.

Ἐπεὶ δὲ ἡ ἀντιδιδόμενη παρὰ σοῦ πρὸς τε τὴν βασιλείαν μου καὶ τὴν Ῥωμαίων διάθεσιν οὐκ ὀφείλει τῇ σῇ περιορισθῆναι ζωῇ, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους σου διαβιβᾶσαι(?). τὴν αὐτὴν γνώμην φυλάττειν καὶ τὰς αὐτὰς πληροῦν ἐπαγγελίας καὶ ὑποσχέσεις, δίκαιόν ἐστι καὶ τοῦτο προσκεῖσθαι τῷ σῷ ἀντιγράφῳ, ὅπερ μέλλεις κατ' ἰσότητά τοῦ τῆς βασιλείας μου γράμματος ποιῆσαι καὶ ἀποστεῖλαι πρὸς αὐτὴν, ὅρκῳ τε τῇν τοιαύτην περὶ τῶν κληρονόμων σου πλήρωσιν βεβαιώσασθαι, ὅτι καὶ αὐτοὶ τὴν ὁμοίαν σώσουσι πρὸς τὴν βασιλείαν μου καὶ τὴν Ῥωμαίων διάθεσιν.

Μιχαὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Δούκας.

Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ Δούκας.

Κωνσταντῖνος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ Δούκας.

Ἰωάννης ἐλάχιστος ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης.